

TUG'MA JAROHATLAR PAYTIDA INTRANATAL XAVF OMILLARINING ROLI**Qo'ldosheva Durdona Farhod qizi****Eraliyeva Shohsanam Muzaffar qizi****G'aniyeva Marjona Gafur qizi****Zubtiyev Sardor Uktamovich****Toshekent tibbiyot akademiyasi****<https://doi.org/10.5281/zenodo.14945091>**

Annotatsiya. Hayotning birinchi oyi bolalar hayotida eng zaif davr hisoblanadi, 2022 yilda 2.3 million yangi tug'ilgan chaqaloq o'ldi. Neonatal o'limlar 2000 yildan beri 44% ga kamaydi. Biroq, 2022 yilda bolalar o'limining deyarli yarmi (47%) yangi tug'ilgan chaqaloqlar davrida (hayotning birinchi 28 kuni) sodir bo'ldi, bu esa sifatli intrapartum va yangi tug'ilgan chaqaloq parvarishini kuchaytirishni talab qiladi. 2022 yilda sub-Sahra Afrikasi 57% (2.8 million) bolalar o'limining umumiy sonidan, ammo global tug'ilishlarning faqat 30% ini tashkil etdi. Sub-Sahra Afrikasi dunyodagi eng yuqori neonatal o'lim darajasiga ega bo'lib, 1000 tirik tug'ilishga 27 o'lim to'g'ri keladi, markaziy va janubiy Osiyada esa bu ko'rsatkich 21 o'lim.

Kalit so'zlar: tug'ma jarohatlanish, intranatal xavf omillar, tug'ma shikastlanish.

Tadqiqot maqsadi. Homilaning tug'ma jarohatlarining sabablari, patogenezi va oqibatlarini o'rganish.

Tadqiqot materiallari va usullari. 2014-2024 yillardagi xorijiy va mahalliy mualliflarning ilmiy adabiyotlari tahlili ma'lumotlari va muntazam tizimli retrospektiv tahlil, ilmiy adabiyotlar tahlili ma'lumotlarni umumlashtirish.

Prematurlik, tug'ilishdagi muammolar (tug'ilish asfiksiyasi/travma), neonatal infeksiyalar va kongenital anomaliyalar neonatal o'limlarning asosiy sabablaridir.

Birinchi 28 kunda o'lgan bolalar tug'ilish vaqtida yoki tug'ilishdan keyin darhol sifatli parvarish yoki malakali yordamning etishmasligidan azob chekmoqda.

Yangi tug'ilgan chaqaloqlarda tug'ilish travmasi turli lokalizatsiyalarga ega bo'lishi mumkin va turli tana funksiyalarida buzilishlarga olib kelishi mumkin. Yangi tug'ilgan chaqaloqlardagi tug'ilish travmasining quyidagi turlari farqlanadi: yumshoq to'qima jarohatlari (terida, teri osti to'qimalarida, mushaklarda, tug'ilish shishi); osteoartrikular tizim jarohatlari (kalta, humerus va femur frakturalari; humerusning travmatik epifizioli, CI-CII bo'g'inlarining subluksatsiyasi, bosh

suyagi suyaklarining zararlanishi, tsefalohematoma va boshqalar); ichki organlar (ichki organlardagi qon ketishlari); markaziy va periferik nerv tizimi: a) intrakranial (epidural, subdural, subaraknoid qon ketishlari); b) orqa miya (orqa miya va uning qoplamalaridagi qon ketishlari); c) periferik nerv tizimi (brachial plexusga zarar - Duchenne-Erb paresisi/palsy yoki Dejerine-Klumpke paresisi, brachial plexus paresisi to'liq turi, diafragma paresisi, yuz nerviga zarar va boshqalar) [5-8]. Eng keng tarqalgan jarohat bosh terisining zararlanishidir, uning chastotasi 1000 tug'ilishga 20.4 ga teng. Buni kalta frakturalari kuzatadi, ularning chastotasi 1000 tug'ilishga 2.4 ni tashkil etadi [9, 10]. O'ta jiddiy jarohatlar, masalan, brachial plexus zararlanishining chastotasi 1000 tirik tug'ilishga 1 dan 3.5 gacha o'zgaradi. Intrakranial qon ketishlari kamroq uchraydi

Tadqiqot natijalari

Ushbu jarayonda 50 dan ortiq retsenzion nashrlarni (рецензируемые публикации), 60 ta maqola va tezislari to'plamlarini, shuningdek, tug'ma jarohatlardagi bosh miyaning biokimyoviy, hujayraviy va molekulyar mexanizmlarni o'rganish bilan bog'liq boshqa materiallarni ko'rib, o'rganildi va tahlil qilindi. Diqqat markazimizda chaqaloqlar va bolalarda kuchli tug'ma jarohatlar va yoki shikastlanish klinik tadqiqotlari, shuningdek olimlar tomonidan yaratilgan tug'ma travmatik shikastlanishning hayvonlardagi eksperimental modellar ham hisobga olingan.

Xulosa:1) Tug'ma jarohatlar orasida eng ko'pi bosh miya va/yoki kalla suyagi qutisi jarohatlari va/yoki shikastlanishlari jiddiy asoratlar keltirib chiqarishi oqibatida -yangi tug'ilgan chaqaloqlarning o'limi bilan tugashi ilmiy adabiyotlarda ko'p bora tilga olingan. Bunda 3ta asosiy toifalar qat'lanadi: ekstrakranial qon quyilishlar(1), kalla suyagining sinishi(2) va intrakranial qon ketishi va/yoki qon quyilishi(3)[6,7,8].

2Ekstrakranial qon quyilishlarning to'rtta asosiy varianti tug'ma jarohatlar va/yok ishikastlanishlar tarkibida ajralib yaqqol ajralib turadi:

- tug'ruqo'smasi(родовая опухоль)yokiteriostigematomasi;
- subaponevrotikqonquyilishlar;
- periosteal qondimlanish;
- kefalematoma [2, 3].

3)Birinci homiladorlik va birinchi tug'ruqning preeklampsiya va semizlik fonidagi kechishidan - tug'ma jarohatlarning uchrashi chastotasi keskin oshirib yuboradi[4,5].

References:

1. <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/newborn-mortality>
2. Баринов С.В., Шамина И.В., Чуловский Ю.И., Белкова Т.Н., Барбанчик И.А., Чеканцева Ю.А. Факторы риска и причины развития кефалогематом в современных условиях Сибирский медицинский журнал (Иркутск). 2013; 116(1): 47-49.
3. Власюк В.В. Патология головного мозга у новорожденных и детей раннего возраста. М.: Логосфера; 2014.
4. Стрельченко О.В., Чернышев В.М., Мингазов И.Ф. Основные показатели здоровья населения и здравоохранения. Сибирского федерального округа в 2017 году. В кн.: Стрельченко О.В. (ред.). Сборник статистических и аналитических материалов. Новосибирск: АНФПО «Новосибирский академический центр человека»; 2018: 64-121
5. Харламенкова Р.А., Войтенко В.А. Родовая травма новорожденных. Смоленский медицинский альманах. 2018;(2): 164-167.
6. Yap V., Perlman J. M. Mechanisms of brain injury in newborn infants associated with the fetal inflammatory response syndrome //Seminars in Fetal and Neonatal Medicine. – WB Saunders, 2020. – T. 25. – №. 4. – С. 101110.
7. Rabelo N. N., Matushita H., Cardeal D. D. Traumatic brain lesions in newborns //Arquivos de Neuro-Psiquiatria. – 2017. – T. 75. – С. 180-188.
8. Ballabh P., de Vries L. S. White matter injury in infants with intraventricularhaemorrhage: mechanisms and therapies //Nature Reviews Neurology. – 2021. – T. 17. – №. 4. – С. 199-214